

ADVIES OMTRENT HET HOUDEN VAN NERTSEN EN VOSSEN

Prof. dr. P.R. Wiepkema
hoogleraar LU te Wageningen

Door het ministerie van LNV is gevraagd in welke mate het welzijn van nertsen en vossen tekort schiet en welke verbeteringen van de houderij wenselijk zijn. Dit is gedaan door het stellen van een aantal specifieke vragen welke hierna beantwoord worden. Deze zijn beantwoord met een tweetal in mei uitgegeven rapporten. Hieronder volgt een samenvatting van die rapporten.

NERTSEN

Welke welzijnsproblemen zijn te onderkennen en hoe ernstig zij deze?

Mijn uitgangspunt is dat over welzijnstekorten slechts iets gezegd kan worden indien er sprake is van waarneembare verschijnselen van de volgende aard:

- 1) Gestoord gedrag.
De bekende gestoorde gedragingen zijn stereotypieën, pelsbijten en staartbijten. Stereotypieën treden voor een groot deel op kort voor de voertijd, ten dele echter los daarvan (in de nachtelijke uren en vroege ochtend of na de voertijd). De laatste stereotypieën wijzen op een welzijnsstoring en hangen met een aantal beïnvloedbare factoren samen, t.w. de afwezigheid van een nestbox, voerbepijking en alleen zitten. Daarnaast blijkt de grote individuele variatie te berusten op genetische variatie zodat effectieve selectie mogelijk is. Indien overtuigend vastgesteld kan worden dat genetisch rustige dieren daadwerkelijk in alle opzichten rustig zijn, zullen fokkers rust mee moeten nemen in hun fokdoel.
Circa 10 tot 20 % van de volwassen nertstevē heeft min of meer beschadigde staartpunten die door het dier zelf zijn veroorzaakt. Het duidt op een welzijnsstoring in de betrokken dieren. De afwijking heeft een genetische en een ontogenetische achtergrond. Later spenen dan de gebruikelijke 7 - 8 weken halveert deze beschadigingen. Dankzij deze beïnvloedbare factoren moet dit beschadigend gedrag naar een aanvaardbaar niveau teruggedrongen kunnen worden.
- 2) Inwendige/uitwendige beschadigingen.
Inwendige organische beschadigingen zijn mij onbekend.
- 3) Moeilijke reproductie.
De gegevens omtrent de reproductie (paarfrequentie, paarsucces, worpgrootte en uitval) geven geen aanleiding om chronische stress te veronderstellen.
- 4) Verhoogde ziektegevoeligheid.
Van verhoogde ziektegevoeligheid is in de nertsenhouderij geen sprake.
- 5) Angstig of depressief gedrag.
Angst en depressief gedrag zijn onbekend, integendeel, als één ding bij een bezoek aan een nertsenfarm opvalt dan is dat de grote nieuwsgierigheid van vele nertsen. Recent onderzoek heeft laten zien, dat gerichte selectie ten gunste van nieuwsgierigheid erfelijke veranderingen meebrengt die de kwaliteit van de houderij ten goede komen. Dit kenmerk dient in het fokdoel te worden opgenomen.
- 6) Verminderde vitaliteit.
Verminderde vitaliteit speelt geen rol.

In tegenstelling tot wat bij vele andere gehouden dieren het geval is, treden hier in samenhang met het doden geen transportproblemen op: de dieren worden uit hun kooien gehaald en direct gedood. Dit laatste gebeurt via een CO vergassing (gascylinder). Dit bewusteloos maken en doden is een kwestie van ongeveer 10 seconden.

Welke oplossingen zijn denkbaar en toepasbaar en wat wordt daarmee bereikt (op korte termijn)?

- Dieren moeten altijd over een nestbox beschikken.
- Dieren zullen niet op rantsoen gezet mogen worden.
- Dieren zullen waar mogelijk (opgroei) in groepjes tezamen gehouden worden, bijv. in een aantal aaneengeschakelde kooien.
- De sociale huisvesting der dieren vraagt kooimaten die niet substantieel onder de volgende mogen komen: L. 85 cm., B. 30 cm. H. 45 cm.
- Het verdient aanbeveling in deze kooien op enige hoogte een platform aan te brengen, waarop gelegen kan worden.
- In het fokdoel (selectie) moeten naast de gebruikelijke doelen ook gedragsaspecten als nieuwsgierigheid en rustigheid opgenomen worden.
- Selectie voor rustig gedrag is slechts verantwoord als deze dieren ook inwendig rustig blijken. Hartslagmetingen zijn daarbij essentieel.
- Dieren moeten zo laat mogelijk gespeend worden (bijv. 11 weken) .

Zijn er perspectieven op langere termijn?

De bovenstaande aanbevelingen zijn zodanig dat opmerkingen over langere termijn perspectieven niet aan de orde zijn.

Is de nertsenhouderij vanuit welzijnsoogpunt aanvaardbaar?

Mijn antwoord op deze vraag is ja, maar dit ja impliceert niet de afwezigheid van welzijnsproblemen. Wel echter dat deze problemen relatief gering zijn en voor een belangrijk deel oplosbaar lijken. Deze uitspraak staat los van mijn opinie over het doel van de bedrijfstak.

VOSSEN

Ook betreffende vossen is mij een aantal vragen gesteld, welke hierna aan de orde komen.

Hoe ernstig zijn de huidige welzijnsproblemen?

De vraag naar de ernst van de welzijnsproblemen zal ik aan de hand van de bovengenoemde 6 criteria beantwoorden

1) Gestoord gedrag.

Van gestoord gedrag, in de vorm van stereotypieën en staartbijten zijn weinig literatuurgegevens bekend, maar deze gedragingen (vooral staartbijten) komen wel voor.

2) Inwendige/uitwendige beschadigingen.

Over inwendige (orgaan) beschadigingen is mij geen literatuur bekend. Uitwendige beschadigingen zijn goeddeels beperkt tot staartbijten.

- 3) Moeilijke reproductie.
De reproductie verloopt vaak moeizaam en dit hangt vermoedelijk samen met angst (zie hierna)
- 4) Verhoogde ziektegevoeligheid.
Vossen zijn zelden ziek, mede dank zij een goed entingsschema.
- 5) Angstig of depressief gedrag.
In de internationale vakliteratuur over vossen is de angst het centrale vraagstuk. Elk bezoek aan een vossenfarm bevestigde voor mij deze stelling. Met deze angst (voor de mens, bezoeker) is een ernstige vorm van gestoord (beschadigend) gedrag verbonden, te weten het doden van jongen (hierna infanticide). Ook worden de staarten van jongen door de moeder (moer) wel stukgebeten. Precieze percentages van dit gestoorde gedrag zijn moeilijk te achterhalen, maar de schatting is dat 10 - 20 % van de moeren dit gedrag wel eens vertoont.
Dit gedrag lijkt samen te hangen met het relatief grote percentage moeren dat zonder succes paart. De samenhang tussen angst, infanticide en moeilijke reproductie acht ik een ernstig welzijnsprobleem. Dit klemmt te meer omdat het niet incidenteel lijkt te zijn.
- 6) Verminderde vitaliteit.
Vossen kunnen jaren oud worden, dus verminderde vitaliteit lijkt geen rol belangrijke rol te spelen.

Welke oplossingen voor deze problemen zijn gewenst?

Voor de genoemde angst en reproductieproblemen zijn oplossingen niet alleen gewenst, maar ook noodzakelijk. De volgende veranderingen zijn misschien (lopend onderzoek moet dit nog tonen) ook aanvaardbare oplossingen.

- a) Kooiverrijking, o.a. door middel van platforms en verbeterde nestboxen, waarin de jongen vroegtijdig visueel wennen aan de farmsituatie.
- b) Verlenging van het sociaal contact van opgroeiende dieren.
- c) Verbeterde selectie tegen angstig gedrag.
Van deze maatregelen mag verwacht worden dat ze de angst van volwassen dieren verminderen en daarmee ook de mortaliteit van de jongen. Of dit werkelijk lukt zal blijken na afronding van het Deens - Nederlandse project.
Een ernstige handicap voor het vinden van een definitieve oplossing van het infanticide probleem kan zijn, dat vossen voor een ongestoorde voortplanting, niet zo dicht opeen lijken te kunnen zitten. Er zijn goede aanwijzingen, dat in de wildsituatie ondergeschikte moeren de neiging hebben hun jongen te doden als dominante dieren in de onmiddellijke nabijheid leven. Dit mogelijke "bureneffect" is in de houderij niet denkbeeldig en vraagt een eigen oplossing.

Welke minimumeisen zouden aan de huisvesting en verzorging gesteld moeten worden?

Ervan uitgaande dat angst en infanticide in een goede houderij absoluut niet mogen vóórkomen, zullen de huidige "kale" kooien (gazen kooien met een grondoppervlak van ongeveer 1 vierkante meter en een hoogte van ongeveer 0.7 meter) drastisch moeten veranderen (vergroot en verrijkt). Hoe dat precies moet is nog niet goed in detail te zeggen, ook omdat het niet over één type kooi en één levensfase der dieren moet gaan (moer met jongen, opgroeiende dieren, volwassen rekels). Daarbij zal echter meer dan

voorheen bevorderd moeten worden dat opgroeiende dieren langdurig een groep kunnen blijven vormen. Hier kan een verschil tussen zilvervos (van nature hoofdzakelijk solitair, hoewel de berichten niet eensluidend zijn) en blauwvos (van nature vaak in sociale groepen) blijken. Voor het overige verwijs ik naar de beantwoording van de volgende vraag.

Welke aspecten van het Deens-Nederlandse vossenonderzoek naar alternatieve systemen kunnen welzijnsverbeterend werken?

In het in april 1993 aangevangen vossenonderzoek gaat het om een aantal maatregelen, die ieder voor zich en in hun samenhang welzijns-verbeterend kunnen zijn. Daarbij is de praktische uitvoerbaarheid een relevante factor. In dit onderzoek is begonnen met een populatie van 136 zilvervossen en 136 blauwvossen verdeeld over drie huisvestingssystemen. Deze laatste betreffen:

- 1) De gebruikelijke kale kooien.
- 2) Verrijkte (dubbele) kooien met nestbox en platform.
- 3) Verrijkte en sterk vergrootte (hoge) kooien waarin de moeder en haar jongen tot het pelzen bijeenblijven.

Alle dieren zijn voor de plaatsing in de systemen individueel gekarakteriseerd (angstig - nieuwsgierig) .

Essentieel is het longitudinale karakter, d.w.z. dat over de duur van vier opeenvolgende jaren de dieren en hun nageslacht individueel worden gevolgd op gedrag, groei en voortplanting (uiteraard voor zover ze niet worden gepeld).

In dit onderzoek zijn nestboxen (met dubbele ingang) gemonteerd, die kort nadat de jongen geboren zijn kunnen worden geopend. Dit type nestbox vermindert angstig gedrag van de moeder en went de jongen in positieve zin aan de huisvestingssituatie. Hoe sterk deze effecten zijn moet blijken. Eveneens is niet duidelijk in hoeverre deze angstvermindering doorwerkt in volgende generaties. In de verrijkte kooien is een platform aangebracht van waar af de dieren uitzicht op hun omgeving hebben. In dit onderzoek moet ook blijken hoe het temperament (karakter) der individuele dieren al dan niet met gestoord gedrag gepaard gaat. Kan en moet hierop geselecteerd worden? Tenslotte is er het genoemde "bureneffect" dat gemeten gaat worden. Naar mijn mening stelt deze proefopzet ons in staat definitief te beslissen of in de vossenhouderij angst en de daarmee verbonden ernstige storingen naar het niveau van het incidentele kunnen worden teruggebracht. Daartoe is de longitudinale opzet noodzakelijk.

Zijn er perspectieven op langere termijn?

Uit de beantwoording van de vorige vraag blijkt dat over de langere termijn perspectieven nu niet veel valt te zeggen. Het kan best zijn dat uitvoerbare oplossingen worden gevonden. We hebben echter niet met een eenvoudig probleem te maken.

Is het uit welzijnsoogpunt aanvaardbaar vossen voor de produktie (of anderszins) te houden?

Het moge duidelijk zijn, dat de problemen van dien aard zijn, dat de vossenhouderij in zijn huidige opzet mijns inziens niet aanvaardbaar is. De uitkomst van het lopende Deens-Nederlandse onderzoek zal moeten aangeven hoe de vossenhouderij er in de toekomst uit zou kunnen gaan zien.